SHUHRAT NASRIDA POETIK TAFAKKUR VA OBRAZ YARATISH MAHORATI

Termiz davlat pedagogika instituti magistranti
Toshtemirova Husnora Rustam qizi

Annotatsiya: Ushbu ishda Shuhrat nasrida poetik tafakkur va badiiy obraz yaratish mahorati masalasi o'rganiladi. Tadqiqot davomida yozuvchining badiiy uslubi, obrazlar tizimi hamda ularning estetik va g'oyaviy vazifalari tahlil qilinadi. Xususan, "Oltin zanglamas" va "Jannat qidirganlar" asarlari misolida Shuhrat ijodiga xos poetik tafakkur, inson ruhiyati va ijtimoiy muammolarni ifodalashdagi badiiy yondashuv yoritiladi. Ishda muallifning obraz yaratishdagi mahorati, ramziylik, tipiklashuv hamda qahramon ichki kechinmalarini ifodalash usullari tahlil etiladi. Shuningdek, Shuhrat nasrida hayotiy voqelikni badiiy idrok etish va uni poetik ifoda etish o'rtasidagi uyg'unlik ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: Shuhrat, nasr, poetik tafakkur, badiiy obraz, obraz yaratish mahorati, "Oltin zanglamas", "Jannat qidirganlar", ramziylik, tipiklashuv, inson psixologiyasi, ijtimoiy muammolar, badiiy uslub, o'zbek nasri.

Annotation: This work explores poetic thinking and the art of image creation in Shuhrat's prose. The study analyzes the writer's artistic style, system of images, and their aesthetic and ideological functions. In particular, based on the works "Oltin zanglamas" and "Jannat qidirganlar", the research examines Shuhrat's poetic worldview, as well as his artistic approach to expressing human psychology and social issues. The paper focuses on the author's mastery in creating literary images, the use of symbolism, typification, and the methods of depicting characters' inner emotional experiences. It also highlights the harmony between artistic perception of reality and its poetic expression in Shuhrat's prose.

Keywords: Shuhrat, prose, poetic thinking, literary image, image creation skills, "Oltin zanglamas", "Jannat qidirganlar", symbolism, typification, human psychology, social issues, artistic style, Uzbek prose.

Kirish: O'zbek adabiyotida nasr janrining rivoji va uning badiiy-estetik imkoniyatlari yozuvchilarning ijodiy izlanishlari bilan uzviy bog'liqdir. Shuhrat ijodi bu jarayonda o'ziga xos o'rin egallab, uning asarlarida inson ruhiy olami, ijtimoiy hayot haqiqatlari hamda badiiy ifoda usullarining uyg'unligi yaqqol namoyon bo'ladi. Yozuvchining nasriy asarlarida poetik tafakkur yetakchi o'rin tutib, u voqelikni oddiy tasvirlash bilan cheklanmay, uni badiiy idrok etish va chuqur falsafiy mazmun bilan boyitishga intiladi. Shuhratning "Oltin zanglamas" va "Jannat qidirganlar" asarlari uning ijodiy uslubini, obraz yaratish mahoratini hamda hayotiy muammolarga badiiy munosabatini yaqqol ko'rsatib beruvchi muhim namunalardan hisoblanadi. Ushbu asarlarda qahramonlar taqdiri orqali jamiyatdagi murakkab jarayonlar, insoniy qadriyatlar va ma'naviy izlanishlar ifoda etiladi. Mazkur ishda Shuhrat nasrida poetik tafakkur va badiiy obraz yaratish mahorati masalasi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi yozuvchining badiiy uslubi, obrazlar tizimi va ularning g'oyaviy-estetik vazifalarini ochib berishdan iborat.[1]

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: Shuhrat ijodi, xususan uning nasriy asarlarida poetik tafakkur va badiiy obraz yaratish masalasi o'zbek adabiyotshunosligida muayyan darajada o'rganilgan bo'lsa-da, bu yo'nalish hali ham chuqur va kompleks tahlilni talab qiladi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, Shuhrat ijodini o'rganishda asosan uning g'oyaviy mazmuni, realistik tasvir tamoyillari hamda ijtimoiy masalalarga munosabati tadqiq etilgan.

[1] Karimov N. "O'zbek adabiyoti tarixi". – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.

O‘zbek adabiyotshunos olimlaridan N.Karimov, B.Qosimov, I.Haqqulov, U.Normatov kabi tadqiqotchilar o‘z ishlarida Shuhrat nasrining umumiy badiiy xususiyatlari, yozuvchining realizmga yaqin ijodiy uslubi hamda inson obrazini yaratishdagi mahoratini tahlil qilganlar. Ularning ilmiy qarashlarida Shuhrat asarlarida hayotiy voqelikning haqqoniy aks ettirilishi, qahramon ruhiy dunyosining chuqur ochib berilishi va ijtimoiy muammolarning badiiy talqini alohida ta’kidlanadi. Shuningdek, adabiyotshunoslikda “Oltin zanglamas” va “Jannat qidirganlar” asarlari yuzasidan ham ayrim ilmiy maqolalar va tahliliy ishlar mavjud bo‘lib, ularda yozuvchining obraz yaratishdagi ramziy ifodalar, konflikt qurilishi hamda qahramonlar psixologiyasi masalalari yoritilgan. Biroq ushbu asarlarda poetik tafakkur va obraz yaratish mahoratining o‘zaro bog‘liqligi maxsus tadqiqot obyekti sifatida to‘liq yoritilgan emas.

Xorijiy adabiyotshunoslikda esa Shuhrat ijodi bevosita keng o‘rganilmagan bo‘lsa-da, umumiy tarzda Sharq nasri va realizm nazariyasi doirasida badiiy obraz, tipiklashuv va poetik tafakkur masalalari M.Baxtin, G.Lukach kabi olimlarning asarlarida nazariy asoslangan. Ushbu nazariy qarashlar Shuhrat ijodini tahlil qilishda metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Shuhrat nasrini o‘rganishga bag‘ishlangan mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, yozuvchining poetik tafakkuri va obraz yaratish mahorati o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, bu masala hali ham yanada chuqur ilmiy tadqiqotlarni talab etadi. Shu boisdan mazkur ishda aynan shu jihatlar markaziy tadqiqot obyekti sifatida tanlanadi.[2]

Tadqiqot metodologiyasi: Mazkur tadqiqotda Shuhrat nasrida poetik tafakkur va badiiy obraz yaratish mahoratini o‘rganish uchun adabiyotshunoslikning zamonaviy ilmiy yondashuvlari va metodlaridan

[2] Normatov U. “Adabiyotshunoslik asoslari”. – Toshkent: O‘qituvchi.

foydalanildi. Tadqiqotning metodologik asosini tarixiy-filologik, qiyosiy-tahliliy, struktural va badiiy-estetik tahlil usullari tashkil etadi. Avvalo, tarixiy-filologik yondashuv orqali Shuhrat ijodining shakllanish jarayoni, uning o'zbek adabiyoti rivojidagi o'rni va davr bilan bog'liqligi o'rganildi. Bu usul yozuvchining ijodiy evolyutsiyasini tushunishga imkon beradi. Shuningdek, qiyosiy-tahliliy metod yordamida "Oltin zanglamas" va "Jannat qidirganlar" asarlari o'zaro solishtirilib, ulardagi obrazlar tizimi, g'oyaviy yo'nalish va poetik tafakkur ifodasi tahlil qilindi. Bu yondashuv orqali Shuhrat ijodidagi umumiy va o'ziga xos jihatlar aniqlanadi. Struktural tahlil metodi asarlarning ichki tuzilishi, syujet qurilishi, obrazlar o'zaro munosabati va konflikt tizimini ochib berishda qo'llanildi. Bu metod asarning badiiy yaxlitligini anglashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, badiiy-estetik tahlil usuli orqali yozuvchining obraz yaratishdagi mahorati, ramziylik, metaforik ifodalar hamda qahramonlarning ruhiy kechinmalarini ifodalash vositalari o'rganildi.

Ushbu yondashuv Shuhrat nasrining poetik tabiatini chuqurroq ochib berishga yordam beradi. Tadqiqot davomida adabiyotshunoslikda qabul qilingan umumiy ilmiy prinsiplarga — obyektivlik, tizimlilik va izchillikka qat'iy amal qilindi. Shu asosda Shuhrat ijodining poetik tafakkur va obraz yaratishdagi o'ziga xos xususiyatlari ilmiy jihatdan asoslab berildi.

Tahlil, natija va mulohazalar: Shuhrat nasrini, xususan "Oltin zanglamas" va "Jannat qidirganlar" asarlarini tahlil qilish natijasida yozuvchining badiiy tafakkuri chuqur ijtimoiy-falsafiy mazmunga ega ekanligi aniqlanadi. Uning ijodida voqelik oddiy tasvir emas, balki ichki ma'no, ramziy qatlam va ruhiy kechinmalar orqali ifodalanadi. Bu holat Shuhrat nasrida poetik tafakkur yetakchi o'rin tutishini ko'rsatadi. Tahlil jarayonida shu narsa ma'lum bo'ldiki, yozuvchi

obraz yaratishda real hayotiy kuzatuvga tayanadi, biroq ularni badiiy umumlashtirish orqali tipik obraz darajasiga ko'taradi. "Oltin zanglamas" asarida insoniy qadriyatlar, halollik va ma'naviy poklik g'oyalari asosiy o'rin tutadi. "Jannat qidirganlar"da esa insonning ma'naviy izlanishi, orzu-umidlari va hayot mazmunini anglashga intilishi chuqur psixologik tasvirlar orqali ochib beriladi.

Shuhrat qahramonlari ko'pincha ichki konfliktga ega bo'lib, bu ularning ruhiy olamini yanada jonli va ishonarli qiladi. Yozuvchi metafora, ramz va psixologik tasvir vositalaridan unumli foydalanib, obrazlarni ko'p qatlamli badiiy tizim sifatida shakllantiradi.Natijalar shuni ko'rsatadiki, Shuhrat nasrida: poetik tafakkur realistik tasvir bilan uyg'unlashgan; obrazlar tizimi chuqur psixologik va ramziy mazmunga ega; inson va jamiyat muammolari badiiy-falsafiy darajada yoritilgan; qahramonlar orqali ma'naviy qadriyatlar targ'ib etilgan. Mulohaza sifatida shuni aytish mumkinki, Shuhrat ijodida obraz yaratish faqat tasviriy vosita emas, balki muallifning dunyoqarashi va hayot falsafasini ifodalovchi asosiy badiiy usul hisoblanadi. Uning asarlarida poetik tafakkur orqali inson ichki dunyosi chuqur ochib beriladi va bu jihat o'zbek nasrining estetik imkoniyatlarini kengaytiradi. Umuman olganda, Shuhrat nasrini o'rganish uning ijodiy merosini yanada chuqurroq anglashga, shuningdek, o'zbek adabiyotida badiiy obraz yaratish an'analarining rivojini tushunishga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar: Ushbu tadqiqot natijalariga ko'ra, Shuhrat nasrida poetik tafakkur va badiiy obraz yaratish mahorati uning ijodining markaziy estetik tamoyillaridan biri ekanligi aniqlandi. Yozuvchining "Oltin zanglamas" va "Jannat qidirganlar" asarlari tahlili shuni ko'rsatadiki, u voqelikni oddiy tasvirlash bilan cheklanmay, balki uni chuqur badiiy-falsafiy idrok etish orqali ifodalaydi. Shuhrat ijodida obrazlar tizimi murakkab psixologik holatlar, ramziy ifodalar va ijtimoiy

mazmun bilan boyitilgan bo'lib, bu uning nasrini o'ziga xos poetik ohangga ega qiladi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, yozuvchi qahramonlarining ichki dunyosini ochib berishda psixologik tahlil, ramziylik va tipiklashuv usullaridan samarali foydalanadi. Bu esa uning asarlarida inson shaxsi va jamiyat munosabatlarini chuqurroq anglash imkonini yaratadi. Shuhrat nasri o'zbek adabiyotida realistik tasvir va poetik ifoda uyg'unligining yorqin namunasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Shuhrat. "Oltin zanglamas". – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlar.
2. Shuhrat. "Jannat qidirganlar". – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, turli nashrlar.
3. Karimov N. "O'zbek adabiyoti tarixi". – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
4. Qosimov B. "Milliy uyg'onish davri adabiyoti". – Toshkent: Ma'naviyat.
5. Normatov U. "Adabiyotshunoslik asoslari". – Toshkent: O'qituvchi.
6. Haqqul I. "Badiiy so'z va talqin muammolari". – Toshkent: Fan.
7. Baxtin M. "Romanning nazariyasi (tarjimalar asosida)".
8. Lukach G. "Roman nazariyasi va realizm muammolari".
9. O'zbek adabiyotshunosligi bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami. – Toshkent, turli yillar.
10. Adabiyotshunoslik jurnallari va ilmiy maqolalar (Shuhrat ijodiga oid tadqiqotlar).
11. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.

12. https://www.mamun.uz/bulletin

13. Mardonova Lobar Umaraliyevna, & Xonimova Maryam. (2024). BUYUK ZAMONDOSHLAR, MANGU YASHAGAY. *PEDAGOGS*, *57*(1), 132–138.

14. Mukhtarova, M. S., Namozova, S. B., & Mardonova, L. U. (2023). A Lyrical View of History. *Journal of Law and Sustainable Development*, *11*(12), e2676.

15. Zafariddin, Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.

16. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLARI BO'YICHA TAVSIFI. *Shokh Articles Library*, *1*(2).

17. Dilshoda, A. (2025). MUHAMMAD YUSUF IJODINING ADABIYOTIMIZDA TUTGAN O 'RNI. Global Science Review, 1(1), 388-392.

18. Xurramovna, Q. G., & To'raqulovna, D. M. (2025, December). "FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-POETIK AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION.* (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).

19. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.